

Jak vnímají a prožívají projektové vyučování žáci a učitelé?

Jana Kratochvílová

Příspěvek je pokračováním výzkumu realizovaného na KPAV OU, o němž jsme informovali na X. výroční mezinárodní konferenci ČAPV v Praze (září 2002).¹⁾ Pro přiblížení stručně uvádíme, že se jedná o výzkum zkušeností a obtíží u studentů presenční i kombinované formy studia KPAV OU s vytvářením, realizací a reflexí pedagogického projektu v průběhu 3. a 4. ročníku studia učitelství 1. stupně .

Celý výzkum je zaměřen na dvě základní fáze. V první fázi se pokoušíme u studentů 3. ročníku obou forem studia reflektovat jejich zkušenosti a s tím i spjaté obtíže s tvorbou pedagogického projektu. O výsledcích této fáze jsme informovali v roce 2001.²⁾

Ve druhé fázi se zaměřujeme na vlastní realizaci projektů ve vyučování a zkušenosti studentů spojené s vlastní realizací projektů ve škole. I tato část výzkumu nám odkrývá řadu zajímavých zjištění.

Součástí této výzkumné etapy je otázka, kterou se tážeme studentů presenční i kombinované formy studia na to, jak byl pedagogický projekt přijat žáky?

K této otázce nás vedla skutečnost, že projektové vyučování si doposud nenašlo své široké uplatnění v našich školách. Důvody, proč tomu tak je, bývají rozmanité. Mezi nejčastěji uváděné patří: náročnost projektu na přípravu, na pomůcky a materiální zajištění; vyžaduje zkušenost s prací ve skupinách, schopnost tvořivě reagovat na změny v procesu; projekt je náročný na organizaci; učitelé by nezvládli probrat učivo, projektovému vyučování nevyhovují dnešní osnovy...³⁾

K těmto důvodům můžeme přidat i tvrzení J. Průchy - je to forma edukace velice náročná na přípravu učitelů a na provedení ve třídě a škole, je realizovatelná jen v některých předmětech a tématech učiva, není prokázáno, jaké jsou její pozitivní efekty a jak je vůbec hodnotit.⁴⁾

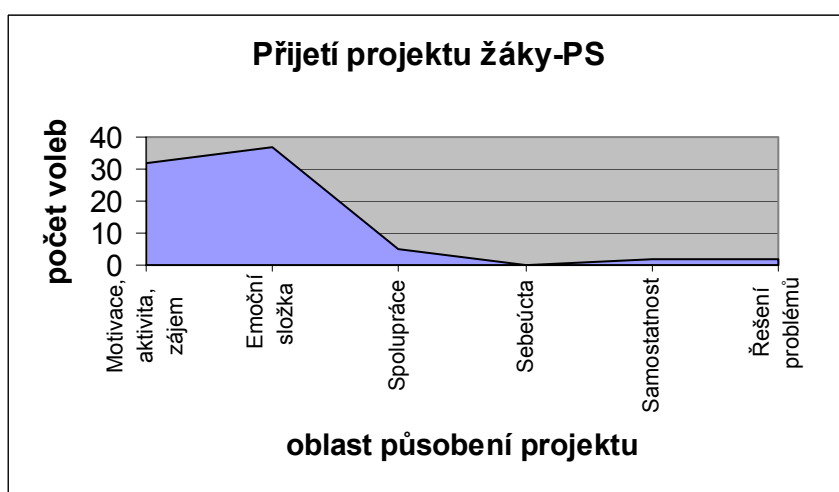
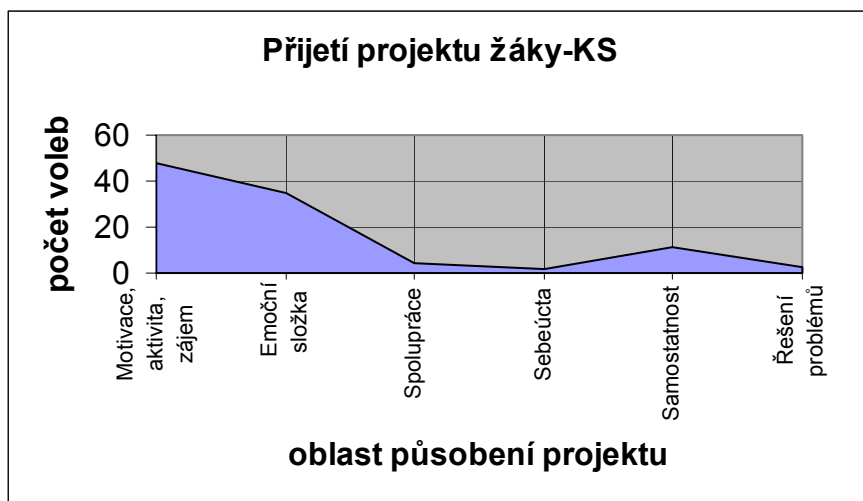
V našem výzkumu se snažíme poukázat na vliv projektové výuky na žáky, a to ze dvou úhlů pohledu: z pohledu učitelů – studentů presenční i kombinované formy studia a rovněž z pohledu žáků.

V našem výzkumu jsme se zaměřili tedy na sběr dat ze dvou zdrojů:

- 1) Výzkumný vzorek studentů: je tvořen 42 studenty kombinované formy studia a 45 studenty studia presenčního ve čtvrtém ročníku studia. Celkově byla tedy získána zpětná vazba od 87 studentů, a to v roce 2002.
- 2) Výzkumný vzorek žáků tvoří 192 respondentů – žáků 3.–5. ročníku ZŠ, s nimiž studenti připravený projekt realizovali a 92 žáků 1.-2. ročníku.

Výzkumná metoda:

Odpověď na otázku „Jak byl pedagogický projekt přijat žáky?“ jsme získali z dotazníku, o němž jsme informovali na X. konferenci ČAPV v Praze. (Bližší informace o dotazníku a jeho položkách najdete ve sborníku referátů konference) Pro porovnání údajů s výsledky od žáků uvádíme dva grafy, mapující hlavní oblasti rozvoje dítěte, tak, jak o tom uvažují studenti ,kteří projekt s žáky zrealizovali a prožili.

Z grafického znázornění můžeme vysledovat, že studenti kombinované formy studia vidí největší přínos projektového vyučování v působení na motivaci žáků, zvýšení jejich aktivity a vzbuzení zájmů. Stejně tak velmi silný vliv má projektové vyučování na emoce dětí v kladném slova smyslu, zejména na prožívání radosti, štěstí a prožívání školy jako „školy hrou“.

Podobný náhled na přijetí projektů žáky vidíme i u studentů presenčního oboru studia, kde mezi nejvíce zastoupené kategorie patří rovněž rozvoj složky motivační, aktivizující a emoční, ale v opačném pořadí.

Použijeme-li model rovin hodnot kvality života žáků podle H. Lukášové-Kantorkové⁵⁾, pak nám projektové vyučování dle mínění studentů působí především na rovinu možností duševního rozvoje žáků. Působí však rovněž na žáky v rovině sociálního, duchovního rozvoje a rovinu seberozvoje dětského JÁ.

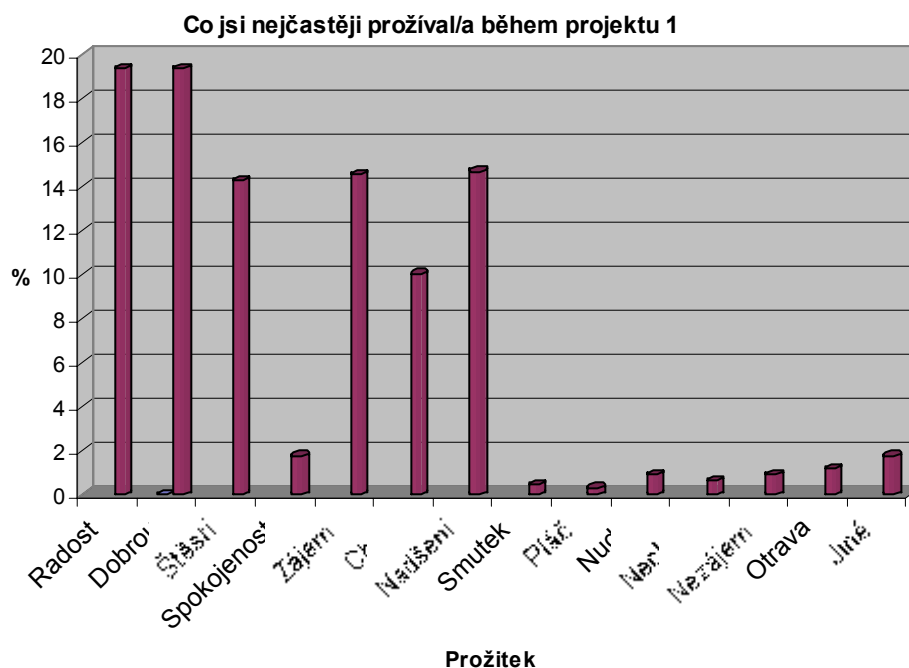
Pro zjištění vlivu projektového vyučování na žáky jsme vytvořili dva dotazníky vlastní konstrukce odstupňované náročností zpracování podle věku dětí:

Dotazník pro 1.- 2. ročník obsahující tři položky., dotazník pro 3. – 5. ročník celkem s pěti položkami. Dvě otázky byly otevřené, tři polouzavřené.

V dnešním příspěvku se budeme zabývat dotazníkem žáků pro 3.-5. ročník, a to v souvislosti s tématem příspěvku - první polouzavřenou otázkou, která zněla: *Co jsi nejčastěji prožíval /a během projektu?* Dětem byla nabídnuta volba z několika možných odpovědí popisujících

prožitky s možností definování svého dalšího prožitku dle vlastní volby. Od 192 žáků jsme získali celkem 687 výpovědí, které jsme seřadili podle prvotního třídění do následujících 14 kategorií:

RADOST-DOBŘÁ NÁLADA-ŠTĚSTÍ-SPOKOJENOST-ZÁJEM-CHUŤ-NADŠENÍ-PLÁČ-SMUTEK-NUDA-NECHUŤ-NEZÁJEM- OTRAVA-JINÉ. O jejich celkovém zastoupení svědčí následující histogram:

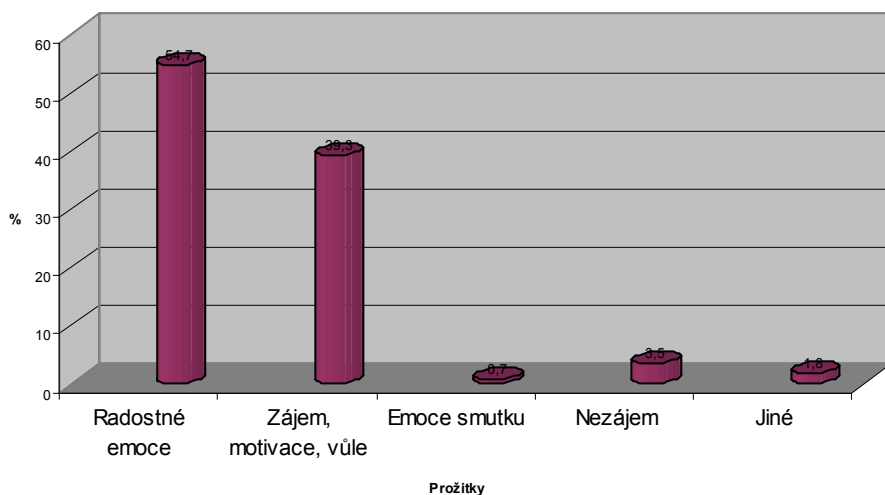

Druhotným tříděním jsme seskupily výše uvedené kategorie do následujících oblastí: viz následující graf.

Radost	Zájem	Smutek	Nuda	Jiné
Dobrá nálada	nadšení	Pláč	Nechuť	
Šťěstí	chuť		Otrava	
Spokojenost			Nezájem	
Radostné emoce	Zájem, motivace, vůle	Emoce smutku	Nezájem	Jiné

Porovnáme-li výsledky dotazníkového šetření žáků a učitelů, všimneme si velmi nápadné shody v hodnocení prožívání dětí s učiteli. V hodnocení žáků rovněž nejsilněji působí projektové vyučování na emoce probouzející radost, dobrou náladu a na emoce vzbuzující zájem, aktivitu žáků a jejich vůli – můžeme tedy říci, že projektové vyučování působí velmi silně zejména na rovinu možností duševního rozvoje, a to v tomto případě zejména na oblast emocionálního, volního a motivačního vývoje. K duševnímu vývoji však náleží také rozvoj myšlení, tedy rozvoj v oblasti kognitivní.

Co jsi prožíval/a během projektu- 2

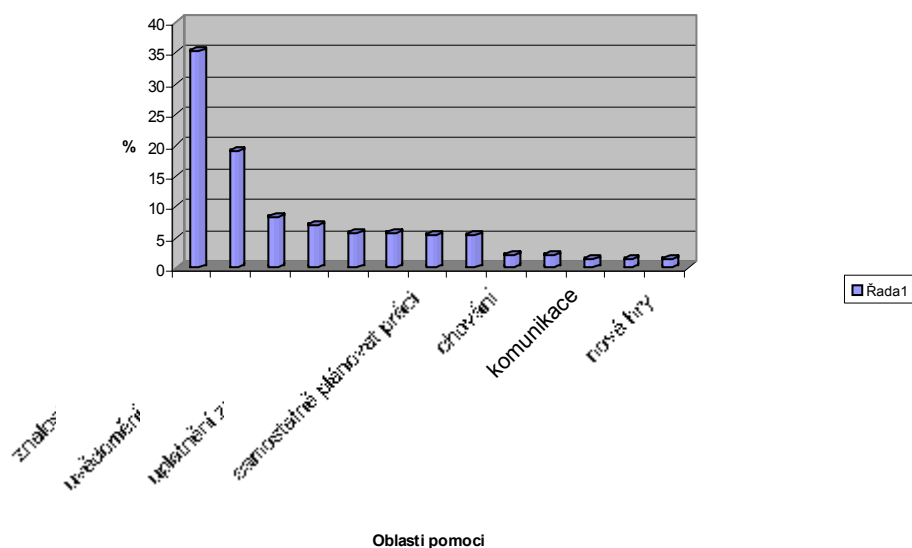

Abychom se nezabývali jen zjištěními směřujícími do oblasti emocionálního rozvoje žáka, položili jsme respondentům i další otázky, směřující do oblasti kognitivní: „Pojmenuj, co všechno jsi se naučil v průběhu projektu, co jsi vše dokázal, poznal“ a otázku „V čem pomohl projekt konkrétně Tobě?“

Důvodem k tomu jsou stále otázky pedagogického i výzkumného terénu směřující k vlivu projektové výuky na dítě, na jeho rozvoj, úroveň znalostí a dovedností. Vždyť projektová výuka je vnímána velmi často jako „hra“, při níž se žáci rozvíjejí zejména v rovině sociální. V tomto příspěvku bychom chtěli stručně nastínit odpovědi respondentů na otázku: *V čem pomohl projekt konkrétně Tobě?* Touto otázkou jsme chtěli zmapovat, jak vnímají přínos projektového vyučování samotní žáci, nejen učitelé.

Od 192 respondentů jsme získali 233 výpovědí, jejichž spektrum znázorňují kategorie následujícího grafu. V celém souboru pouze jeden respondent na otázku odpověděl „ve všem“ a dva respondenti „v ničem“.

V čem pomohl projekt žákovi

Překvapivým zjištěním pro nás byly výpovědi žáků vztahující se ke kategorii nejčteněji zastoupené, představující znalosti, které se děti v průběhu projektu naučily. Sami žáci pojmenovávají ve svých výpovědích většinou zcela konkrétně, co se naučili: např.

naučil jsem se poznávat stromy podle listů a jedovaté houby; pomohlo mi to v násobení a dělení; pochopil jsem dělení s ocáskem; poznala jsem svět hmyzu; naučila jsem se, jak žili předkové a jaké měli způsoby; pomohlo mi to v Čj; pomohlo mi to v Ma; víc jsem se naučila a zapamatovala; naučila jsem se hodně, protože jsme si hráli; naučila jsem se víc, než z učebnice...

Z těchto výsledků můžeme usuzovat, že žáci si vedle „hraní“ uvědomují, či jsou vedeni k uvědomění si vzdělávacího obsahu, kterého se v rámci projektu zmocňují a tímto uvědoměním je dovedou také náležitě pojmenovat.

Zamyslíme-li se nad výše uvedenými kategoriemi, dojdeme jejich strukturaci podle vztahové příbuznosti ke čtyřem rovinám rozvoje dítěte:

Ke kompletnímu obrazu rovin rozvoje dítěte podle Lukášové-Kantorkové nám zde zdánlivě chybí rovina možností biosomatického růstu a respektování zrání. Vrátime-li se však ke vlivu projektů na prožívání žáků, dostáváme se ke vzájemnému propojení rozvoje somatického a psychického, k působení radostných emocí a jejich odrazu na rozvoj somatický. Prožívání žáků nám tak rovněž posiluje rovinu duševního rozvoje dítěte.

Závěr:

V tomto příspěvku jsme pouze stručně nastínili některé otázky související s projektovým vyučováním s akcentem na prožívání a přínos žáků v průběhu realizace projektu. Výzkum bude pokračovat vyhodnocováním dotazníkového šetření dalších položek v dotazníku pro žáky 3.-5. ročníku a současně vyhodnocením dat od žáků 1.-2. ročníku.

Z výsledků v této fázi vyplývá, že projektové vyučování je nesporným přínosem pro rozvoj osobnosti žáka, a to zejména z toho důvodu, že ovlivňuje osobnost a její rozvoj ve všech rovinách - v oblasti biosomatického růstu a respektování zrání, duševního rozvoje, sociálního rozvoje, seberozvoje dětského JÁ a duchovního rozvoje. Pouze taková výchova a vzdělávání, které rozvíjí osobnost jako celek pokládá základy pro kvality života v budoucnosti žáka. Tato zjištění by měla vyvažovat obavy před projektovým vyučováním (viz úvod příspěvku) a měla by vést vzdělavatele učitelů k úvahám, jak připravit budoucí i

současné učitele na projektovou výuku, aby jejich příprava byla natolik kvalitní, že vybaví učitele takovými kompetencemi, které jim umožní běžně projekty ve výuce realizovat.

1) KRATOCHVÍLOVÁ, J, LUKÁŠOVÁ-KANTORKOVÁ H. *Výzkum obtíží s pedagogickým projektováním v přípravě učitelů primárního vzdělávání.*

2) KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Potřebujeme připravovat studenty pedagogických fakult na projektovou výuku?*. Brno : Konvoj, 2002. Sborník příspěvků z 10. konference ČPdS . ISBN 80-7302-039-4

3) KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Projektová metoda a projekt.* Komenský, 2002, č.2, s. 4-10. ISSN 0323-0449

4) PRŮCHA, j. *Bílá kniha o rozvoji vzdělávání: Výzva pro český pedagogický výzkum.* Ostrava: ČAPV, 2001, s. 25. ISBN 80-7042-181-9

5) LUKÁŠOVÁ-KANTORKOVÁ, H. *Učitelská profese v primárním vzdělávání a příprava učitelů.* Ostrava : PdF OU, 2003. ISBN 80-7042-272-6